

ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 338.512

ОЦІНКА СТАНУ ВИРОБНИЦТВА ФЕРОСПЛАВНОЇ ПРОДУКЦІЇ ЯК ВАЖЛИВОЇ СКЛАДОВОЇ МЕТАЛУРГІЙНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Колесник В.М.*E-mail: valeriya--1980@mail.ru**Нікопольський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП»*

В статті розглянуто галузь чорної металургії, її склад та структуру, рівень макроекономічної значимості. Проаналізовано динаміку частки чорної металургії у загальній товарній структурі зовнішньої торгівлі України. Проведено порівняльний аналіз структурних компонентів металургійного комплексу. Надано відповідні висновки щодо структурних змін в металургійному комплексі України. За результатами аналізу запропоновано висновки, що виробництво феросплавів є важливою структурною ланкою металургійного комплексу України. Досліджено особливості феросплавного виробництва України. Проведено структурно-динамічний аналіз феросплавної продукції за виробниками, за видами продукції та визначено частку кожного з них. Проаналізовано та графічно зображено динаміку вітчизняного ринку споживання феросплавів. Оцінено реальний стан чорної металургії в цілому, та феросплавного виробництва як структурної її одиниці, визначено резерви подальшого розвитку. Запропоновано заходи для забезпечення росту обсягів виробництва феросплавної продукції та підвищення частки внутрішнього споживання продукції вітчизняних виробників феросплавів.

Ключові слова: чорна металургія, структура чорної металургії, феросплави, меморандум, склад продукції, експортна орієнтація

UDC 338.512

ASSESSMENT OF THE PRODUCTION OF FERROALLOY PRODUCTS AS AN IMPORTANT COMPONENT OF THE METALLURGICAL COMPLEX OF UKRAINE

Kolesnyk V.M.*E-mail: valeriya--1980@mail.ru**Interregional Academy of Personnel Management Nikopol*

In the article the steel industry, its composition and structure, the level of its significance have been considered. The dynamics of the share of the steel industry in overall commodity structure of foreign trade in Ukraine has been analyzed. The comparative analysis of structural components of metallurgical complex has been made. We provided appropriate

conclusions about the structural changes in the metallurgical complex of Ukraine. The analysis suggested conclusions that ferroalloys production is an important structural element of metallurgical complex of Ukraine. The features of ferroalloy production in Ukraine have been studied. The structural and dynamic analysis of ferroalloy products by manufacturers, by types of products has been conducted and the share of each of them has been determined. We have analyzed and graphically depicted the dynamics of domestic market of ferroalloys consumption. The real state of steel industry as a whole, and ferroalloy production as its structural unit, has been reviewed, the reserves for further development have been determined. The measures to ensure the growth of production volumes of ferroalloy products and increasing the share of domestic consumption of products of ferroalloys national producers have been suggested.

Keywords: steel industry, structure of steel industry, ferroalloys, memorandum, composition of the products, export orientation

Актуальність проблеми. Чорна металургія є важливою галуззю важкої промисловості, однією з основних частин фундаменту всього народного господарства країни. Практично немає такого підприємства, яке у тій чи іншій мірі не використовувало б продукцію чорної металургії, адже чорні метали – це основний конструкційний матеріал для виготовлення засобів та знарядь виробництва, від кількості та якості якого в значній мірі залежать рівень розвитку виробничих сил країни, темпи і масштаби технічного прогресу, оборонна могутність Батьківщини, що, враховуючи події сьогодення, ще раз доводить велике значення цієї галузі. Чорна металургія впливає на розвиток усіх без виключення галузей господарства України і є базою їх формування. Вона є активним агентом зовнішньої торгівлі України і виступає важливою експортоутворюючою галуззю, яка значною мірою визначає експортний потенціал нашої країни. Здійснення технічного переозброєння та структурної перебудови галузі потребує розроблення програм розвитку металургійного комплексу України, а максимальне спрямування техніко-економічних, екологічних та інноваційних заходів, задля забезпечення якісно нових резервів розвитку, є для галузі першочерговим завданням.

Аналіз останніх наукових досліджень. Багато вітчизняних та зарубіжних науковців, експертів, аналітиків та практиків приділяли увагу дослідженню стану та перспектив розвитку чорної металургії - О. Катаєв, В. Куцин, М. Гасик, О. Пасхавер, А. Філіпов, Є. Бершеда. Однак, підвищення ефективності функціонування підприємств металургійної галузі України на фоні динамічних змін розвитку світового металургійного виробництва дозволяють не втрачати актуальності подальших досліджень даної теми.

Мета роботи: проаналізувати стан та структуру чорної металургії в цілому, дослідити структуру вітчизняного феросплавного виробництва та розглянути динаміку його структурних компонентів.

Викладення основного матеріалу дослідження. Чорна металургія є провідною галуззю національної промисловості та локомотивом для розвитку інших галузей української економіки, зокрема машинобудування, будівництва, вугільної, коксохімічної, енергетичної, транспортної галузей тощо. Вітчизняні металурги забезпечують понад 20% ВВП країни, 12% загального обсягу податкових надходжень до держбюджету, а частка металургійної продукції в загальному обсязі валютних надходжень від експорту складає 40%. Україна посідає 8-ме місце в рейтингу найбільших країн-виробників сталі, забезпечуючи близько 3% світового виробництва [1].

На сучасному етапі обсяги виробництва металу в Україні у декілька разів перевищують поточні потреби української промисловості і тому металургійна промисловість – основна експортна галузь України й головне джерело надходження іноземної валюти в країну (табл. 1.).

Таблиця 1. Частка чорної металургії у загальній товарній структурі зовнішньої торгівлі України

Роки	Експорт/ імпорт	Одиниці виміру	Чорні метали	Вироби з чорних металів	Всього	Відхи- лення від поперед- нього періоду %
1	2	3	4	5	6	7
2009	експорт	Тис.дол США	10252506,8	1946940,1	12199446,9	
		% до загального обсягу	25,8	4,9	30,7	
	імпорт	Тис.дол США	1117520,3	619830,5	1737350,8	
		% до загального обсягу	2,5	1,4	3,9	
2010	експорт	Тис.дол США	1466608,8	1993667,9	16620276,7	136,2
		% до загального обсягу	28,4	3,9	32,3	105,2
	імпорт	Тис.дол США	1921369,6	884522,4	2805892,0	161,5
		% до загального обсягу	3,2	1,5	4,7	120,5
2011	експорт	Тис.дол США	18466123,2	2844349,4	21310472,6	128,2
		% до загального обсягу	27,0	4,2	31,2	96,6
	імпорт	Тис.дол США	2776856,5	1184657,9	3961514,4	141,2
		% до загального обсягу	3,4	1,4	4,8	102,1
2012	експорт	Тис.дол США	15340427,3	2837164,0	18177591,3	85,3
		% до загального обсягу	22,3	4,1	26,4	84,6
	імпорт	Тис.дол США	2299276,9	1283271,8	3582548,7	90,4
		% до загального обсягу	2,7	1,5	4,2	87,5
2013	експорт	Тис.дол США	14319270,8	2589817,7	14578252,5	80,2
		% до загального обсягу	22,6	4,1	26,7	101,1
	імпорт	Тис.дол США	2230664,3	1205052,9	3435717,2	95,9
		% до загального обсягу	2,9	1,6	4,5	107,1

Розраховано автором за даними держкомстату [6].

З даних таблиці 2 можемо зазначити, що збільшення чи зменшення питомої ваги чорної металургії у доларовому виразі не завжди співпадає з коливанням частки галузі у відсотковому значенні. Так, у 2010 році обсяг експорту у доларовому еквіваленті збільшився на 36,2% у порівнянні з 2009 роком, але у відсотковому значенні до загального обсягу експорту збільшення відбулося лише на 5,2%. Також у 2013 році у доларовому еквіваленті спостерігається зниження експорту та імпорту продукції чорної металургії до 80,2 та 95,9 відсотків відповідно у порівнянні з попереднім роком, але доля цієї продукції у відсотковому значенні до загального обсягу експортно-імпортних операцій країни збільшилась на 1,1 та 7,1 відсоток відповідно.

У товарній структурі зовнішньої торгівлі України частка експорту чорних металів та виробів з них за останні п'ять років сягає 30% у загальному обсязі експорту. І хоча ми можемо спостерігати часткове зменшення обсягів експорту чорних металів у доларовому еквіваленті, все ж частка експорту у відсотках до загального обсягу експортних операцій не знижується нижче 26,5%

Однак, аналіз діяльності вітчизняної металургії за останні 10 років показав наявність значної кількості невирішених проблем, що мають системний характер. Основними з них є: тривале скорочення обсягів виробництва; зниження конкурентоспроможності (як наслідок, погіршення рейтингу серед провідних країн-металовиробників - 10-е місце у 2012 р. замість 7-го у 2007 р.); незначні обсяги споживання металопродукції на внутрішньому ринку на тлі надмірної експортної орієнтації; низький екологічний рівень виробництва; використання застарілих та неефективних технологій; висока енерго- та ресурсоемність виробництва; дефіцит деяких видів сировинних ресурсів, у тому числі необхідної якості; низька інноваційно-інвестиційна активність; погіршення товарної структури виробництва й експорту металопродукції; втрата науково-технічної бази розвитку [2].

Сучасна чорна металургія має складну структуру. До неї входять різноманітні виробництва: видобуток, збагачення та агломерація залізних, марганцевих і хромітових руд; виробництво чавуну, сталі, прокату, труб, метизу, випуску концентратів залізної та марганцевої руд, електроферосплавів, окатишів, флюсових вапняків, вогнетривів, коксу як основного виду палива, феросплавів, вторинна переробка чорних металів та ін.

Аналізуючи металургійний комплекс України, велика частина науковців акцентує увагу на виробництво сталі, чавуну, прокату. Але слід зазначити, що виплавка цих основних видів продукції металургійної галузі неможлива без такої її важливої ланки, як феросплавне виробництво.

Виробництво сталі різного сортаменту тісно пов'язано з номенклатурою феросплавів. Металургійні комбінати України є основними підприємствами галузі, які за своєю ресурсною базою, технологічними процесами, результативністю діяльності є дуже різномірними. Найбільшими виробниками сталі (та відповідно основними споживачами феросплавів) в Україні є: група «Метінвест» (МК Азовсталь, ММК ім. Ілліча, Єнакіївський МЗ), корпорація «ІСД» (Алчевський МК, Дніпровський МК ім. Держинського), АрселорМіттал Кривий Ріг, Запоріжсталь. Частка сімох найкрупніших підприємств в структурі внутрішнього виробництва чорних металів складає близько 90%, тоді як інші дев'ять підприємств забезпечують не більше 10% виробництва сталі [3].

Марганцеві феросплави, у тому числі феросилікомарганець, по тоннажу виплавки і питомій витраті при виробництві сталі в конвертерах і електродугових печах посідають провідне місце. Виробництво сирової сталі у світі постійно зростає і в теперішній час становить близько 1,6 млрд. тон на рік. У зв'язку із цим потреба сталеплавильної промисловості в марганцевих та інших феросплавах системно підвищується [2].

В Україні минулого року виробництво сталі склало 33,2 млн.тонн, що лише на 1% вище відповідного показника 2012 року. Цього виявилось досить для збереження за Україною десятого місця в рейтингу світових виробників металургійної продукції [4]. Динаміка виробництва сталі та феросплавів в Україні наведена на рисунку 1 та 2 відповідно.

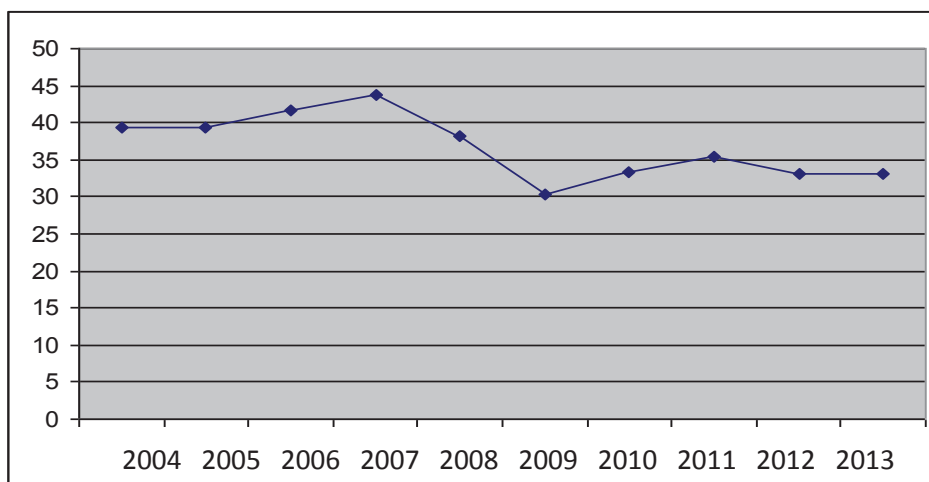

Рис.1. Динаміка виробництва сталі в Україні (млн.тонн)

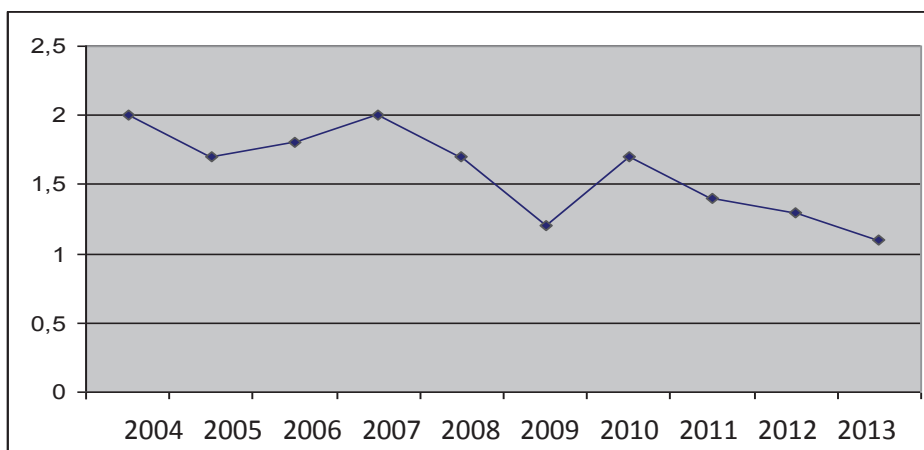

Рис.2 Динаміка виробництва феросплавів в Україні (млн.тон)

З рисунків 1 та 2 видно, що динаміка виробництва феросплавів майже завжди співпадає з динамікою виробництва сталі, що ще раз підкреслює значимість феросплавного виробництва у металургійному комплексі країни.

В Україні феросплави виробляються в трьох областях, зокрема, Дніпропетровській, Запорізькій та Луганській, Нікопольським заводом феросплавів (НЗФ), Запорізьким заводом феросплавів (ЗЗФ) і Стахановським заводом феросплавів (СЗФ) відповідно. Феросплавні заводи виробляють кілька видів продукції, серед яких силікомарганець, феромарганець, феросиліцій і марганець металевий.

Динаміка виробництва феросплавів основними областями та підприємствами-виробниками України, представлена у таблиці 2.

Таблиця 2. Динаміка виробництва феросплавів в Україні (за видами продукції) 2009-2013р.

Назва виробу	2009 фіз.од.	2010 фіз.од.	2011 фіз.од.	2012 фіз.од.	2013 фіз.од.
<i>Нікопольський феросплавний завод</i>					
Феросилікомарганець	583074	704583	661639	555330	387358
Феромарганець	77065	210584	132560	103247	34956
Всього НЗФ	660139	915167	794199	658577	422314
Відхилення*		138,63%	86,78%	82,92%	64,13%
<i>Запорізький феросплавний завод</i>					
Феросилікомарганець	114994	147765	129706	126879	204242
Феромарганець	54713	34525	44262	54592	48539
Феросиліцій	36171	59445	-	-	29097
Марганець металевий	15027	9912	11300/	14746	8724
Всього ЗЗФ	220905	251647	185268	196217	290602
Відхилення*		113,92%	73,62%	105,91%	148,1
<i>Стаханівський феросплавний завод</i>					
Феросилікомарганець	43723	83720	63707	49552	34400
Феросиліцій	111050	136049	145380	111599	118800
Всього СЗФ	154773	219769	209087	161151	153200
Відхилення*		142,0%	95,14%	77,07%	95,07%
Всього	1035817	1386583	1188554	1015945	866116
Відхилення*		130,97%	85,72%	85,45%	85,25%

Джерело: розраховано автором з [5,7,8,9].

Відхилення* - Зміни обсягу виробництва до попереднього періоду

Згідно розрахунків таблиці 2 можемо зазначити, що загальна кількість виробленої феросплавної продукції в Україні за останні п'ять років мала тенденцію до скорочення. Так, зокрема, у 2012 році загальна кількість вироблених феросплавів складала лише 85,45% від обсягів 2011року, а обсяги 2013 року, у порівнянні з 2012 також складають лише 85,25% до попереднього періоду

Аналізуючи феросплавне виробництво, слід звернути увагу на те, що виробництво феросплавів відбувається в потужних електропечах, а од же пов'язане з величезним споживанням електроенергії. Протягом останніх років НКРЕ (Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики) регулярно підвищувала ціну на електричну енергію для потреб на феросплавних заводів. Протягом 2010 р. ціна електроенергії зросла більш ніж на 30%, наступного року – на 21%, у 2012 р. – на 11%, а з початку 2013 р. – ще на 8%[4].

Як наслідок вищенаведеного, ринок феросплавів України в період 2009-2011 років став заповнювати імпортом. Частка вітчизняного виробництва та частка імпорту феросплавної продукції для подальшого використання в металургійній галузі України наведені у таблиці 3

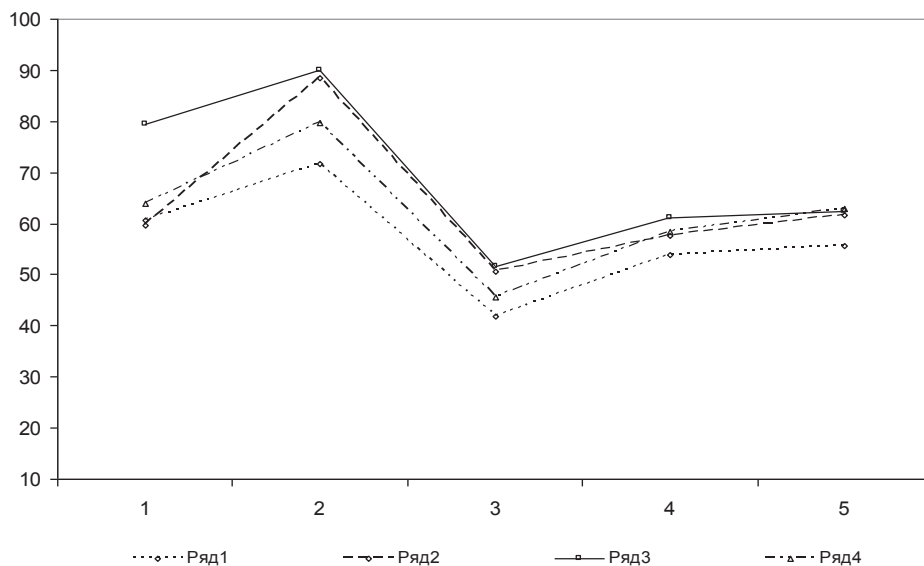
Таблиця 3. Динаміка вітчизняного ринку споживання феросплавів 2009-2013рр.

Роки	2009		2010		2011		2012		2013	
Назва продукції	Частка внутрішнього виробництва	Частка імпорту	Частка внутрішнього виробництва	Частка імпорту	Частка внутрішнього виробництва	Частка імпорту	Частка внутрішнього виробництва	Частка імпорту	Частка внутрішнього виробництва	Частка імпорту
Феросиліко-марганець	60,56	39,44	71,72	28,08	41,78	58,22	53,99	46,01	55,75	44,25
Феромарганець	59,71	40,29	88,56	11,44	50,71	49,29	57,67	42,33	61,68	38,92
Феросиліцій	79,50	20,50	89,85	10,15	51,70	48,30	61,07	38,93	62,34	37,66
Всі види	63,99	36,01	79,70	20,30	45,56	54,44	58,44	41,56	62,98	37,02

Розраховано автором зі статистичних даних

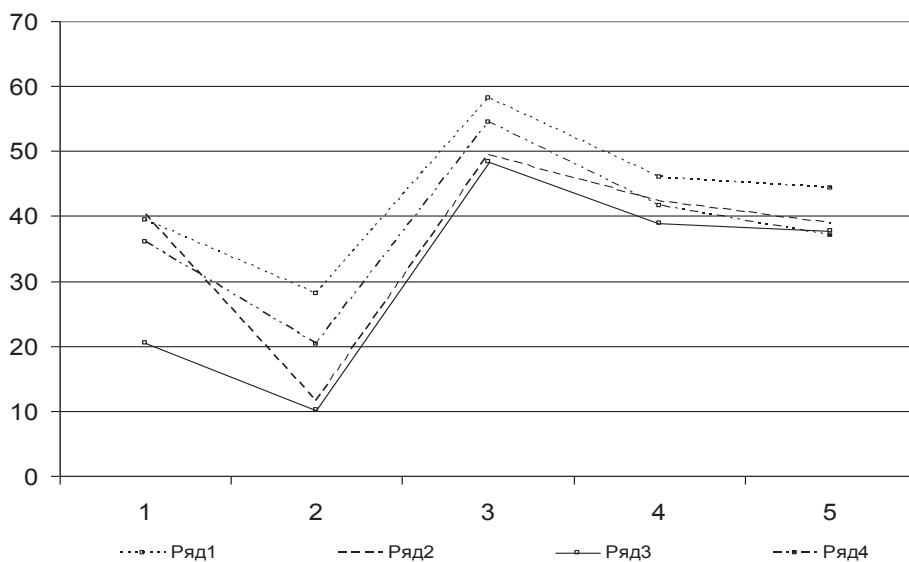
Таблиця 3 та її графічне відображення - рисунки 3 та 4, наглядно демонструють ситуацію на внутрішньому ринку феросплавів України. Як було вже зазначено, до 2011 року тенденцією українського ринку феросплавів була схильність до імпорту (з 36,01% у 2009 році до 54,44% у 2011році), що вказує на те, що в кожній тоні випущеної вітчизняними виробниками сталі, лише 40-50% необхідної для її виробництва феросплавної продукції виробленої українськими феросплавними

заводами. І лише з 2012 року дана динаміка починає зміщуватись в сторону збільшення вітчизняних товаровиробників (доля споживання вітчизняної феросплавної продукції у 2013 році склала 62,98%).

Ряд 1 – феросилікомарганець; Ряд 2 – феромарганець; Ряд 3 – феросиліцій; Ряд 4 – всі види разом.

Рис. 3 Доля внутрішнього споживання вітчизняної феросплавної продукції %

Ряд 1 – феросилікомарганець; Ряд 2 – феромарганець; Ряд 3 – феросиліцій; Ряд 4 – всі види разом.

Рис. 4 Доля споживання імпортованої феросплавної продукції %

Для вирішення ситуації, що склалась на вітчизняному ринку феросплавів було підписано Меморандум про взаєморозуміння між урядом і керівництвом феросплавних підприємств, який діяв у 2013 р. в період з 1 березня по 31 грудня. Основне положення документа

полягало в наданні двом вітчизняним феросплавним підприємствам - Запорізькому і Стахановському феросплавним заводам - економічно обґрунтованої ціни на електроенергію.

На жаль, в 2013 р. до числа учасників Меморандуму не потрапив флагман світової феросплавної промисловості - Нікопольський завод феросплавів, що призвело до часткової зупинки виробничих потужностей підприємства та великого скорочення обсягів виробництва. 27 грудня 2013 р. був підписаний Меморандум порозуміння між Кабінетом міністрів України і феросплавними підприємствами, який діятиме впродовж 2014 р. і розповсюджується на всі феросплавні заводи України – НЗФ, ЗЗФ та СЗФ.

Так, українські феросплавні заводи в січні-березні 2014 року порівняно з аналогічним періодом 2013 року збільшили обсяг виробництва продукції на 42,1% - до 260,1 тис. тонн. В 1-му кварталі Українські феросплавні заводи збільшили виробництво силікомарганцю на 31,4% - до 190,5 тис. тонн, феромарганцю - на 20,8% - до 25,3 тис. тонн, виробництво феросиліцію зросло в 2,7 разу - до 44,4 тис. тонн.

Першочерговими заходами для забезпечення росту обсягів виробництва феросплавної продукції є підвищення частки внутрішнього споживання продукції вітчизняних феросплавних заводів, формування економічно обґрунтованої ціни на енергоносії, вдосконалення формування витрат та системи управління витратами для створення високорентабельних, менш енерго- та матеріалоємних, екологічно чистих виробництв, здатних конкурувати на внутрішньому і зовнішньому ринку.

Для поліпшення споживчих якостей вітчизняної феросплавної продукції, всемірного підвищення ефективності металургійного виробництва, поряд з питанням цін на енергоносії, дедалі більше треба приділяти уваги зниженню витрат всіх видів ресурсів на виробництво продукції.

Висновки. Таким чином можемо зазначити, що чорна металургія є провідною галуззю народного господарства України, а пошук якісно нових резервів розвитку металургійного комплексу України залишається пріоритетним її питанням.

У товарній структурі зовнішньої торгівлі України частка експорту чорних металів та виробів з них за останні п'ять років сягає 30% у загальному обсязі експорту, тому можемо зазначити, що металургія є

експортно орієнтованою галуззю України. Ця динаміка пояснюється перевищенням обсягів виробництва металу над поточними потребами української промисловості.

В структуру чорної металургії входять різноманітні виробництва: видобуток, збагачення та агломерація залізних, марганцевих і хромітових руд; виробництво чавуну, сталі, прокату, труб, метизу, випуску концентратів залізної та марганцевої руд, електроферосплавів, окатишів, флюсових вапняків, вогнетривів, коксу як основного виду палива, феросплавів, вторинна переробка чорних металів та ін.

Феросплави, що по питомій витраті при виробництві сталі займають провідне місце, мають дуже велике значення в структурі металургійного комплексу країни.

Економічно обґрунтовані ціни на енергоносії поряд з формуванням дієвої системи управління витратами, можуть забезпечити створення високорентабельної та менш матеріалоємної вітчизняної феросплавної продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кулик І. М. Сучасний стан та основні фактори розвитку чорної металургії України / І.М. Кулик // Бізнесінформ. – 2012. - № 5 с.116-121.
2. Украинская металлургия: современные вызовы и перспективы развития: [Текст]: моногр. / А.И. Амоша, В.И. Большаков, А.А. Минаев, Ю.С. Залознова, Л.А. Збарзская, Ю.В. Макогон и др.; НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2013. – 114 с
3. Куцин В.С. Новітні енергозберігаючі технології виробництва марганцевих феросплавів у електропечах /В.С. Куцин // Нові матеріали і технології в металургії та машинобудуванні. – 2013. № 3 с.168-183.
4. Грищенко С.Г. Состояние, проблемы и перспективы развития ферросплавной промышленности Украины. / С.Г.Грищенко, М.И. Гасик, В.С. Куцин, П.А. Солошенко, С. Л Кудрявцев, Украинская ассоциация производителей ферросплавов (УкрФА) // Товарный монитор металлургия. – 2014. - №2(2) с.14-17.
5. Матеріали Smida - Бази даних [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://smida.gov.ua/>
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Офіційний сайт Головного управління статистики у Запорізькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zp.ukrstat.gov.ua/>
8. Офіційний сайт Головного управління статистики у Дніпропетровській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dnprstat.gov.ua>
9. Офіційний сайт Головного управління статистики у Луганській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lugastat.lg.ua/>